

*Dr Jovana Brašić Stojanović, docent
Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
ORCID: 0000-0003-2321-6085*

*Pregledni naučni rad
UDK: 004.8:330.34.01
DOI: <https://doi.org/10.46793/XXIIMajsko.751BS>*

ZNAČAJ INSTITUCIONALNOG OKVIRA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE ZA EKONOMSKI RAZVOJ*

Rezime

Ubrzanim razvojem tehnologije i permanentnim unapređivanjem veštačke inteligencije savremeni svet pretrpeo je duboku transformaciju. Zalazeći u sve sfere života, veštačka inteligencija je ostavila traga na zasnivanje pravnih, političkih, ekonomskih i drugih društvenih odnosa bitno menjajući okruženje i način života. Takvo stanje stvari neminovno se odražava na ekonomski rast i razvoj stvarajući nove prilike i opcije za investiranje. Kako ekonomski razvoj podrazumeva ne samo kvantitativnu dimenziju BDP-a usled veće eksploatacije kapitala, već i poboljšanje kvaliteta života ljudi, postaje jasno da veštačka inteligencija postaje odlučujući faktor u postizanju ekonomskog napretka. Imajući u vidu da u aktuelnim uslovima poslovanja veštačka inteligencija je ključni činilac ekonomskog razvoja, postaje neophodno izgraditi adekvatan institucionalni okvir, koji će omogućiti stvaranje povoljnog poslovnog okruženja za investiranje u veštačku inteligenciju i korišćenje prednosti koje nosi njena upotreba na najbolji mogući način.

Ključne reči: veštačka inteligencija, ekonomski razvoj, investicije, regulatorni okvir, pravni izazovi.

1. Uvodna razmatranja

Savremeni izazovi nošeni brzim razvojem tehnologije stavili su globalnu ekonomiju na test suočavajući tradicionalne modele poslovanja sa potpuno novim investicionim uslovima i ekonomskim modelima. Digitalno tržište pokazalo je otvorenost za prijem velike količine kapitala, što je pokrenulo investiciono kretanje i borbu za osvajanjem što većeg udela na novom tržištu. Konkurentnost među privrednim subjektima, državom, privrednim društvima i pojedincima, danas se gradi

* Rad je rezultat naučnoistraživačkog rada autora u okviru Programa istraživanja Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu za 2026. godinu, koji se finansira iz sredstava Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

i meri zastupljenošću i mogućnošću korišćenja novostvorenih digitalnih alata zasnovanih na upotrebi veštačke inteligencije (u daljem tekstu: VI).

VI jedan je od ključnih razloga koji je donevši revolucionarne promene transformisao čitav ekonomski sistem. Nove ekonomije postepeno potiskuju tradicionalne, ostavljajući im prostora samo u segmentima u kojima su neizostavne ili pak poželjne. Digitalni ekosistemi osnov su međunarodnog poslovanja i jedini prostor u kome opstaju i usavršavaju se tehnološke inovacije i VI sa ciljem postizanja privrednog razvoja baziranog na izgradnji informatičkog društva. Ekonomski sistemi koji ne koriste poluge VI posustaju u konkuretnosti, gube tržišne prednosti i stečene tržišne udele. U takvim uslovima poslovanja VI postaje ključni pokretač investicionih ulaganja, unutar i preko granica države. Kao takva, veoma je jak stimulan ekonomskog razvoja svih država čiji se privredni sistemi baziraju na VI i koriste je ili su strateški okrenuti ka njenoj implementaciji. Ulaganje u VI pre svega povećava BDP, čime dolazi do ekonomskog rasta, ali uz to, dolazi i do promena kvaliteta života ljudi, do drugačijeg načina funkcionisanja jer VI postaje sastavni deo svake sfere ljudskog života.

Za ekonomski razvoj baziran na investicionim ulaganjima u VI i njenoj primeni neophodan je i adekvatan regulatorni okvir, koji podrazumeva usvajanje pravnih akata koji regulišu oblast VI, način njene primene i postavljaju jasna ograničenja subjektima koji je koriste. Uz to, zarad formiranja stabilnog institucionalnog okvira, pored regulatornih i normativnih akata, neophodna je i institucionalna podrška koja omogućava razvoj pojedinačnih privrednih subjekata i čitavih ekonomskih sistema. U Republici Srbiji pravni okvir koji reguliše oblast VI je fragmentaran, jedinstvenog zakonskog akta nema, primenjuju se pojedini zakoni koji u određenom domenu regulišu pojedinačna pitanja koja se oslanjaju na VI, a noseći akt, u čijem je fokusu stvaranje povoljnog okruženja za ulaganje u VI, njen razvoj i postizanje privrednog rasta, je strateškog karaktera.

2. Veštačka inteligencija u savremenom ekonomskom okruženju

U savremenim naučnim i praktičnim krugovima bilo je više pokušaja da se na različite načine i sveobuhvatno, jednom definicijom terminološki objasni VI i opredele njene osnovne karakteristike. Međutim, koncept VI se ne može precizno pojmovno odrediti.¹ U osnovi svake definicije VI zastupljena je višeslojnost i isprepletanost sa savremenim tehnologijama.² Shodno tome, VI određuje se kao tehnologija koja omogućava računarima da percipiraju i obavljaju zadatke koje jedino

¹ Kovačević Perić, S., *Veštačka inteligencija – socijalno ekonomske implikacije*, Zbornik radova: Sistem zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda – stanje, izazovi i perspektive, vol. 1, sv. 1/2025, str. 20.

² Buha, V., Lečić, R., Berezljev, L.J., *Transformacija poslovanja pod uticajem veštačke inteligencije*, Trendovi u poslovanju, stručno-naučni časopis, god. XII, br. 23, sveska 1/2024, str. 10.

može i ume obavljati čovek.³ Odnosno, VI se definiše kao mogućnost digitalnih računara ili kompjuterskog robota da obavlja zadatke koji su do skora bili svojstveni isključivo inteligentnim bićima.⁴ Kao posebna tehnološka inovacija VI nema za cilj da u potpunosti zameni čoveka, već da samo automatizacijom rutinskih i učestalih aktivnosti olakša radne procese, skрати vreme obavljanja zadataka i smanji troškove, čime raste produktivnost i povećava se ekonomska efikasnost. Pod VI danas se podrazumevaju sistemi koji mogu oponašati ili reprodukovati određene funkcije svojstvene ljudskoj inteligenciji.⁵ VI se primenjuje u različitim industrijskim granama, a sve sa ciljem preuzimanja i lakšeg obavljanja svakodnevnih i repetitivnih poslova.⁶ Kao takva, VI stvara revolucionarne rezultate u postizanju efikasnosti poslovanja, optimizaciji troškova poslovanja, struktuiranosti tržišta rada.⁷ Upravo takva njena svojstva svrstala su je u specifičnu tehnološku kategoriju koja je donela revolucionarne promene u globalnoj ekonomiji i pružila čitav niz mogućnosti za transformisanjem i unapređivanjem načina i kvaliteta života ljudi. U aktuelnim uslovima poslovanja VI postala je odlučujući faktor privrednog razvoja, te države nastoje da svoje kapacitete usmere ka ulaganju u inovativnost, napredak tehnologije i prihvatanje i razvijanje alata VI. Takvim postupanjem digitalni ekonomski sistemi postaju međunarodno konkurentniji, geopolitički bolje pozicionirani i lakše se suočavaju sa izazovima koje nosi savremeni svet. Digitalna transformacija danas gotovo da postaje neophodna noseći sa sobom preduslove za opstanak na tržištu.⁸

U ekonomskim odnosima i poslovanju VI izazvala je pravu revoluciju menjajući način uspostavljanja veza između ekonomskih subjekata, njihove međusobne komunikacije i interakcije.⁹ Ekonomski sistemi koji prihvataju nove digitalne platforme poslovanja postižu veću produktivnost i u tradicionalnim sektorima privrede, ali stvaraju i veće mogućnosti za razvoj novih sektora, pojavu novih zanimanja i stvaranje novog kapitala. Pojava novog kapitala znači i uvećanje BDP, što dalje ide u prilog ekonomskog rasta i stvaranja povoljnog investicionog okruženja za priliv novih ulaganja. Korišćenje VI i ulaganje u tehnologiju koja se bazira na VI ne znači samo kvantitativni rast, veću produktivnost i efikasnost, već i poboljšanje

³ Baltazarević, R., *Uticaj veštačke inteligencije na globalnu ekonomiju*, Megatred revija, vol. 20, br. 3/2023, str. 13.

⁴ *Isto*, str. 15.

⁵ Milosavljević, N., *Pravno regulisanje veštačke inteligencije*, Glasnik prava: časopis za pravnu teoriju i praksu, god. XIV, br. 2/2023, str. 24.

⁶ Raković, R., *Uticaj veštačke inteligencije na ostvarivanje ciljeva održivog razvoja*, Zbornik radova: Energetska efikasnost i održiv razvoj, Beograd, 2025, str. 75.

⁷ Stanišić, S., Spalević, Ž., Spalević, P., *Vještačka inteligencija posmatrana kroz ekonomski razvoj, etiku, tržište rada i kvalitet života*, Zbornik radova Univerziteta Sinergija, 24 (9), 2024, str. 59.

⁸ Stefanović, M., Dorđević, I., Milosavljević, N., Donović, A., *Analiza, stanja, inovacija i procesa digitalne transformacije u Republici Srbiji*, Beograd, 2021, str. 6.

⁹ Praful Bharadiya, J., Kurien Thomas, R., Ahmed, F., *Rise of Artificial Intelligence in Business and Industry*, Journal of Engineering Research and Reports, vol. 25, Issue 3, 2023, p. 86.

kvalitativne ekonomske dimenzije, bolji životni standard, napredak čitave društvene zajednice, te samim tim i ekonomski razvoj.

Posmatrano iz ekonomskog ugla, upotreba VI može imati dve strane, odnosno, sa sobom može nositi čitav niz koristi za društvenu zajednicu, dok sa druge strane nosi i nedostatke. Da bi VI doprinela ekonomskom razvoju neophodno je da se ne zanemare etički izazovi koje VI donosi, već da se postigne određeni vid balansa između upotrebe tehnoloških inovacija i društvenog razvoja baziranog na njima. Oblast VI i tehnoloških inovacija danas je jako atraktivna za velike kompanije koje pokreću i generišu najveći svetski kapital, te se i ogromne količine novca slivaju u ovaj sektor privrede očekujući visok povrat. Sa ulaganjima u VI i tehnologiju baziranu na njoj pokrenut je najveći obim ulaganja, odnosno, pokrenut je potpuno nov investicioni talas kakav svet do sada nije video. Najveći obim kapitala koncentrisan je u oblasti VI, najveća finansijska podrška država jeste upravo u cilju razvoja tehnoloških inovacija, dok ostali deo ekonomije u znatnoj meri biva zanemaren ili pak osavremenjen opet upotrebom i ulaganjem u implementiranje VI.

Poslednjih godina fokus je na izgradnji infrastrukture VI što pokreće velika inicijalna ulaganja u ovoj oblasti. Posebno važna za države jesu strana ulaganja u oblasti VI jer sa njima dolazi i do eksternih efekata, efekata prelivanja, novog kapitala i rešavanja brojnih ekonomskih problema koji u datom trenutku opterećuju ekonomiju. VI menja i tržište rada, preuzimajući rutinske i repetativne poslove čime se postiže veća efikasnost, produktivnost, ali javlja i potreba za prekvalifikacijama. Pojavljuju se nova zanimanja, raste broj informatičkih i tehnoloških stručnjaka, menja se struktura zaposlenosti. Pojava VI transformiše tržište rada na bolje postepeno gradeći doba ekonomskog i društvenog blagostanja.¹⁰ Uz upotrebu VI efikasnije se alociraju resursi čime se postiže veći potencijal za ubrzanje privrednog razvoja. Javljaju se nove profesije i novi poslovi, transformiše se finansijski sektor, ali slede i etičke dileme kao i regulatorni izazovi. Nova, digitalna ekonomija redizajnirala je zapravo tržište rada i klasična radna mesta oslobodivši čoveka od rutinskih, ponavljajućih i teških poslova, zauzimajući čak i važnu ulogu u donošenju upravljačkih odluka.¹¹

Uticaj VI na ekonomski razvoj može se posmatrati kroz dva aspekta. Najpre, ulaganja u infrastrukturu VI, odnosno u digitalnu infrastrukturu osnovni su pokretač kapitala, rasta BDP-a i samim tim ekonomskog razvoja. Nakon što se realizuje investicija u VI, sama upotreba VI doprinosi automatizaciji radnih procesa, preuzimanju rutinskih aktivnosti, smanjuje se vreme obavljanja zadataka, čime raste efikasnost i povećava se produktivnost, te je uticaj VI na ekonomski razvoj direktan.

¹⁰ Stanišić, S., Spalević, Ž., Spalević, P., *nav. članak*, str. 60.

¹¹ Andelković, M., Radosavljević, M., Lilić, V., *Digitalna ekonomija u četvrtoj industrijskoj revoluciji*, Zbornik radova, Pravo, ekonomija i menadžment u savremenim uslovima, LEMiMA, knj. 1, Beograd, 2021, str. 36.

Savremeno društvo svedoči neumitnom napretku VI, koji povećava ekonomsku produktivnost i stvara nove mogućnosti za prosperitetniji život.¹² Digitalna transformacija, koja je nastala sa pojavom VI, izmenila je ekonomske sisteme širom sveta, značajno utičući na njihov savremeni razvoj. Shodno tome, moderne države nastoje da zakonodavnim okvirom deluju podsticajno na kompanije kako bi kapital investirale u digitalnu infrastrukturu, razvijale tehnološke inovacije i implementirale ih u svoje poslovanje. Samim tim digitalni ekonomski sistemi i njihov razvoj u znatnoj meri zavise od stepena prihvaćenosti VI unutar ne samo države, već i privrednih subjekata. Upotreba alata VI sve je šira, u svim sferama privrede i života. No, za usvajanje tehnoloških temelja u poslovanju nije neophodan samo regulatorni okvir, već i podrška institucija, kao i finansijski oslonac.

Uticaj VI na ekonomski razvoj u znatnoj meri zavisiće od ponašanja pojedinačnih privrednih subjekata i njihove spremnosti da ulažu velike količine kapitala u njeno korišćenje.¹³ Prihvatajući instrumente i alate VI pre svega zapažaju se efekti na poslovanje pojedinačnih ekonomskih aktera, koji se potom prelivaju na ostale, kao i na čitav ekonomski sistem. Prevažodni efekat koji nastaje upotrebom VI vidljiv je u sferi troškova poslovanja privrednih subjekata, koji se smanjuju usled automatizacije pojedinih radnji i ubrzanja procesa proizvodnje. Potom, alokacija resursa je efikasnija, te se postiže da se uz minimalna ulaganja ostvaruje maksimalni profit. Uz to, upotreba VI postaje sve izraženija i na polju rešavanja investicionih problema i predviđanja ekonomskih kretanja i trendova.¹⁴ Takođe, dugoročno posmatrano, jasni su efekti i na produktivnost privrede koja raste, lakše se stvara, brže se dolazi do informacija i jednostavnije se obavljaju radni zadaci. Ovakvo stanje stvari neminovno se odražava na sam BDP i ekonomski razvoj države. Pravi efekti primene VI biće primećeni tek u narednim godinama i decenijama, po proteku određenog vremena od primene novih modela poslovanja, a u velikoj meri zavisiće od stepena implementacije i spremnosti prihvatanja poslovnog rizika.¹⁵

Najveći uticaj VI na ekonomski razvoj primetan je iz ugla investiranja kapitala u sektore privrede bazirane na korišćenju robotike, tehnoloških inovacija i VI. Kako investiranje u ove sektore privrede postaje veoma primamljivo, veliki obim kapitala se pokreće, posebno iz razvijenih država koje postaju zemlje izvoznice kapitala. VI pokreće prekogranični transfer kapitala i strane direktne investicije čime se uvećava BDP države prijemnice kapitala, povećava ekonomski rast, ali i kvalitet života i životnog standarda, čime se ubrzava i ekonomski razvoj. Kako je bio primetan sve veći napredak VI, kao i pristupačnost njene upotrebe, javlja se i sve veće

¹² Kovačević Perić, S., *nav. članak*, str. 22.

¹³ Aghion, P., Jones, B., Jones, C., *Artificial intelligence and economic growth*, Nber Working Paper Series, National Bureau of Economic Research, No. O3/O4, 2017, p. 31.

¹⁴ Baltazarević, R., *nav. članak*, str. 17.

¹⁵ Vidi više: Brynjolfsson, E., McAfee, A., *The Business Of Artificial Intelligence, What it can — and cannot — do for your organization*, Harvard business review, 2017, p. 2. dostupno na: <https://people.dsv.su.se/~perjons/AI%20and%20Healthcare/The%20Business%20of%20Artificial%20Intelligence.pdf> (31.3.2026.).

interesovanje za investiranjem u ovoj oblasti.¹⁶ Države najveće izvoznice kapitala u sektoru tehnoloških inovacija i VI jesu SAD i Kina¹⁷, dok je u evropskim državama primetan pojačan obim priliva kapitala. Ogromne količine kapitala koje je pokrenula tehnološka transformacija društva doprinele su tome da danas svet potpuno drugačije izgleda. Globalna ekonomija nošena je krilima inovacija, pa ekonomski sistemi baziran na VI karakterišu se kao veoma dinamičan i jako fleksibilni. U modernim ekonomijama VI može pomoći u operacionalizaciji i optimizaciji ekonomskih procesa i time bitno ubrzati ostvarivanje privrednog razvoja.¹⁸

3. Razvoj institucionalnog okvira veštačke inteligencije u Republici Srbiji

Shvatajući značaj i prednosti koje nastaju upotrebom VI, posebno za ekonomski razvoj malih država, Republika Srbija je prihvatila evropski put izgradnje institucionalnog okvira u ovoj oblasti. Evropska unija usvojila je akt¹⁹ koji sveobuhvatno reguliše oblast VI i najvažnije postavke na kojima se mora bazirati kako pravni, tako i ekonomski sistem da bi se VI primenjivala na najbolji mogući način. Osnovni pojmovi o VI, principi na kojima je ona izgrađena, kao i način na koji je adekvatno koristiti je, uz izrazitu primenu principa razdvajanja po stepenu rizika u različitim oblastima njene primene, našli su se u ovom zakonu i omogućili njeno razumevanje i primenu. Republiku Srbiju karakteriše relativno stabilna institucionalna i normativna podloga za razvoj inovacija i prelazak na digitalnu tržišnu platformu.²⁰

Zakonodavni okvir VI u domaćoj državi je u izgradnji, dok se čitav regulatorni sistem bazira na strateškom pravnom aktu²¹ i etičkim smernicama²² o upotrebi VI.

¹⁶ Hatzius, J., Briggs, J., Kodnani, D., Pierdomenico, G., *The Potentially Large Effects of Artificial Intelligence on Economic Growth (Briggs/Kodnani)*, Global Economics Analyst, Goldman Sachs, Economic research, 2023, p. 4.

¹⁷ SAD i Kina danas prednjače u razvoju VI i predstavljaju svojevrsna konkurentna tržišta, koja su u određenoj vrsti međusobnog konflikta. Radivojević, A., *Potencijalni uticaj veštačke inteligencije na ekonomski razvoj u Srbiji*, Kvartalni monitor, br. 74/2023, str. 61.

¹⁸ Radosavljević, M., Zdravković, B., Anđelković, A., Grbić, D., *Primena veštačke inteligencije u pravu, ekonomiji i menadžmentu*, u: Zbornik radova: Pravo, ekonomija i menadžment u savremenim uslovima – Veštačka inteligencija (AI) - LEMiMA, knj. 2, Beograd, 2023, str. 199.

¹⁹ Uredba (EU) 2024/1689 Evropskog parlamenta i saveta od 13. juna 2024. godine o uspostavljanju harmonizovanih pravila o veštačkoj inteligenciji i izmeni Uredbi (EZ) br. 300/2008, (EU) br. 167/2013, (EU) br. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 i (EU) 2019/2144 i Direktiva 2014/90/EU, (EU) 2016/797 i (EU) 2020/1828 (Zakon o veštačkoj inteligenciji).

²⁰ Stefanović, M., Đorđević, I., Milosavljević, N., Đonović, A., *nav. delo*, str. 6.

²¹ Strategija razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025–2030. godine, Sl. glasnik RS, br. 5/2025.

²² Etičke smernice za razvoj, primenu i upotrebu bezbedne i pouzdane veštačke inteligencije, Beograd, 2023.

Jedan zakon koji bi regulisao VI u Republici Srbiji ne postoji, već je normativni okvir u razvoju, baziran na kombinaciji strategija, smernica i drugih pravnih akata koji nemaju opšteobavezu pravnu snagu. Republika Srbija je prva država u regionu koja je usvojila Strategiju razvoja veštačke inteligencije. Najvažniji ciljevi proklamovani strategijom jesu unapređenje ekonomskog rasta i stvaranje društveno prihvatljivog okruženja koje se temelji na VI i odoleva savremenim izazovima. Što se tiče zakonskih akata, na oblast VI primenjuje se čitav set zakonskih akata koji primarno regulišu druge oblasti, kao što je Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, Zakon o informacionoj bezbednosti, Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja, kao i druga zakonska akta.

Nastojeći da prihvati načela koja su sadržana u evropskom Zakonu o veštačkoj inteligenciji, Republika Srbija potvrdila je svoju nameru integracije u evropske okvire i tokove. Međutim, osnovna karakteristika regulatornog okvira VI u domaćoj državi jeste fragmentarnost, koja sa stanovišta investitora nije poželjna jer umanjuje nivo pravne sigurnosti povećavajući neizvesnost u primeni pravila. Kako bi čitav institucionalni okvir, koji uključuje sva normativna akta, institucije i primenljivost načela, mogli doprineti kreiranju povoljnog poslovnog okruženja koje će biti stimulativno za privlačenje kapitala, neophodno je da regulatorni okvir VI bude dovoljno jasan, precizan, bez ostavljanja previše prostora za slobodno tumačenje, a uz to i transparentan. Pored normativnog okvira, stabilan i pouzdan institucionalni sistem podrazumeva postojanje zvaničnih institucija u čijoj je nadležnosti razvoj i unapređivanje VI. Ovakva potreba nastaje usled činjenice da su mogućnosti i koncepti primene VI u ekonomiji danas gotovo neograničeni.²³

Normativni okvir u Republici Srbiji je segmentiran i parcijalan, sačinjen je iz više pravnih propisa, a nema objedinjene regulacije jednim zakonskim aktom. Pravni okvir više se bazira na strateškom propisu, nego na zakonskim, koji nema opšte obavezujući karakter, što se smatra velikim nedostatkom. EU ima sveobuhvatni zakon koji reguliše ovu oblast. U Srbiji nema formalne klasifikacije sistema VI u skladu sa rizicima, nema jasno utvrđenog institucionalizovanog tela koje bi se bavilo unapređivanjem i razvojem VI, kao i njenom primenom na adekvatan način, već je nadležnost podeljena između ministarstva, poverenika i drugih organa, dok se u EU očekuje osnivanje posebnih nadzornih tela koja bi pratila i sprovodila politiku u oblasti VI na teritoriji čitave EU, a kategorizacija rizika čini suštinu samog zakona. Pouzdana i bezbedna upotreba VI postoji samo ukoliko je VI tehnički pouzdana i sigurna, u skladu sa zakonskim normama, principima i etičkim standardima.²⁴

Kada se govori o VI važno je napomenuti da pored svih prednosti koje ona donosi, sa sobom nosi i čitav niz nedostataka, odnosno otvorenih pitanja i nerešenih

²³ Vasiljević, T., Simović, V., *Mogućnosti primene veštačke inteligencije u poslovanju*, Zbornik radova: Strategijski menadžment i sistemi podrške odlučivanju u stratejskom menadžmentu, Subotica, str. 591. dostupno na: <http://35.240.28.64/id/eprint/1091/1/80%20Vasiljevic%2CSimovicSR.pdf> (31.3.2026).

²⁴ Kovačević Perić, S., *nav. članak*, str. 22.

dilema, te da bi došlo do njene pravilne upotrebe koja se neće manifestovati u šteti za pojedinačne privredne subjekte važno je da bude detaljno regulisana. Regulatorni okvir Republike Srbije bazira se na strateškom pravnom aktu, koji naglašavajući značaj VI, ima za cilj da uspostavi pogodno tlo za ulaganje u VI, njenu primenu, implementiranje u društveni život, a sve zarad uspostavljanja pozicije države kao centra razvoja VI u regionu i postizanja ekonomskog rasta. Strategija je usvajana na određeni broj godina, najnovija iz 2025. važnost strategiji produžava do 2030. godine, dok je zakonski akt u izradi. Takođe, Vlada Republike Srbije je usvojila i Etičke smernice koje su od posebnog značaja zbog formiranja pravog načina za korišćenje VI, njenu upotrebu, sprečavanje zloupotreba, nastanka šteta i zaštite etičkih pitanja i privatnosti podataka. Nekontrolisana upotreba VI vodi savremeni politički, ekonomski i društveni poredak postepenom urušavanju.²⁵

4. Značaj institucionalnog okvira veštačke inteligencije za ekonomski razvoj

Kreiranje institucionalnog okvira VI podrazumeva jednu od aktivnosti države kojom se utiče na stvaranje povoljnog okruženja za priliv kapitala, investiranje i ekonomski razvoj. Pouzdan regulatorni okvir, adekvatna institucionalna infrastruktura i stabilna investiciona klima deluju podsticajno na ulaganje u VI. Razvoj VI pokrenuo je čitav talas novih ulaganja, stvarajući poseban informaciono-tehnološki sektor privrede i doprinoseći nadmetanju kompanija u spremnosti na ulaganje kapitala u digitalne platforme i alate VI. Takvo stanje stvari pozitivno se odražava na privredni razvoj, povećavajući produktivnost, BDP i životni standard, ali rađa i tržišne izazove usled eksploatacije velike količine kapitala u jednoj grani privrede. VI, kao takva, postaje zaslužna za ogroman savremeni ciklus investicija koje pokreću globalni ekonomski rast podižući pri tome i konkurentnost između država. Kako bi se sprečilo pucanje takozvanog investicionog balona i brzi krah privrednog sektora koji je uspon doživeo naglo, neophodno je čvrstim institucionalnim okvirom regulisati ovu oblast, postaviti granice i smernice upotrebe VI.

Pouzdan, stabilan i transparentan institucionalni okvir, koji u sebe uključuje odgovarajući set zakonskih akata, standarda, adekvatnu politiku u oblasti VI, kao i regulatorna tela koja rade na njihovom sprovođenju, od ključnog je značaja za postizanje ekonomskog razvoja. Od toga na koliko sigurnom temelju je izgrađen institucionalni okvir zavisiće koliko brzo, bezbedno i efikasno mogu biti implementirani alati VI u privredi. Takođe, stepen brzine kojom se vrši implementiranje VI od strane privrednih aktera zavisi u velikoj meri od regulacije tehnološkog sektora od strane države.²⁶ Step en efikasne upotrebe VI u ekonomskom sistemu dalje diktira i ekonomski razvoj. Način na koji će se VI primenjivati u privredi u mnogome zavisi od društvenog

²⁵ Kosanović, N., *Veštačka inteligencija: kontrola podataka, tržište i demokratija*, Ekonomske ideje i praksa, br. 45/2022, str. 31.

²⁶ Radivojević, A., *nav. članak*, str. 61.

pristupa i samih privrednih subjekata, te je normativni okvir koji postavlja jasna pravila upotrebe i upravljanja rizikom koji nosi VI neophodan ne bi li se sprečile zloupotrebe i eventualna šteta. Primena VI formira čitavu paletu mogućnosti naspram kojih mogu stajati i brojne neželjene posledice, kao i mogućnosti za manipulisanjem i zloupotrebama.²⁷ Neregulisano tržište nema moć da se nosi sa izazovima primene VI.²⁸

Danas ulaganje u VI i njenu infrastrukturu preuzima primat nad ulaganjima u ostale sektore privrede, a institucionalni okvir ključni je parametar u izgradnji stimulativnog poslovnog okruženja za privlačenje investicija. Investiciona klima diktira atraktivnost investicione destinacije, a najvažnije karakteristike poslovne klime leže u nekomercijalnim rizicima, među kojima dominira značaj pravne sigurnosti. Jedino pouzdan i stabilan institucionalni okvir može da stvori okruženje vladavine prava u kome postoji pravna sigurnost i izvesnost za sve ekonomske subjekte koji posluju na datoj teritoriji. Jasan pravni okvir, sa transparentnim pravilima i regulativom VI znači manju izloženost riziku čime se podstiču ulaganja u ovoj oblasti, a što se direktno odražava na ekonomski razvoj. Time se postiže centralizovano uređivanje ove oblasti, olakšava praćenje i vršenje nadzora u primeni pravila i omogućava sigurno poslovanje svim učesnicima jedinstvenog tržišta. Kako bi Srbija bila povoljnije tlo za tehnološke kompanije, regulatorni okvir mora biti izgrađen u potpunosti. Noseći pravni akt mora biti zakonski tekst koji jasno definiše VI, klasifikuje rizike upotrebe VI u pojedinim oblastima privrede i društvenog života i postavlja jasna pravila o odgovornosti usled eventualnih zloupotreba VI. Takođe, neophodno je normativno urediti i osnivanje posebnih tela nadležnih za nadzor nad primenom VI i sprovođenjem regulative, kao i regulisati pitanje finansijske i institucionalne podrške privrednim subjektima čije se strateško planiranje poslovanja bazira na primeni digitalnih platformi i alata VI.

Problem u implementaciji VI u pravne sisteme može nastati usled njihove diferenciranosti, kao i različitog načina tumačenja prava, no u budućnosti, razvijanjem i unapređivanjem alata VI i ta prepreka biće prevaziđena.²⁹ Institucionalni okvir koji je jasan i stabilan omogućava da se jasno postave pravila postupanja u oblasti tehnoloških inovacija i VI i proceni rizik koji bi određeno ulaganje moglo doneti. Pouzdan institucionalni okvir omogućava da se smanji pravna nesigurnost, te da se izbegnu situacije u kojima bi moglo doći do spora. Time okruženje postaje privlačnije za ulaganje u VI i ubrzava se ekonomski razvoj. Kako bi se u društvu zaista osetile sve prednosti koje sa sobom nosi upotreba alata VI, neophodno je pravni okvir VI učiniti transparentnim i pouzdanim, a samo korišćenje bezbednim i pravičnim. U takvim uslovima nastaje okruženje koje je povoljna investiciona destinacija, u kome se rizici upotrebe VI minimiziraju, efikasnost se povećava, automatizacija doprinosi rastu produktivnosti, a privredni razvoj ubrzava.

Ukoliko u državi nema stabilnog institucionalnog okvira kao temelja upotrebe VI i razvoja ovog sektora privrede, izostaje pravna sigurnost, a nekomercijalni rizici rastu,

²⁷ Buha, V., Lečić, R., Berezljjev, L.J., *nav. članak*, str. 13.

²⁸ Kosanović, N., *nav. članak*, str. 35.

²⁹ Radosavljević, M., Zdravković, B., Anđelković, A., Grbić, D., *nav. članak*, str. 199.

implementacija alata VI od strane ekonomskih subjekata izostaje ili je svedena na minimum, te dolazi i do manje konkurentnosti među kompanijama, slabljenja tržišnih pozicija i opadanja kompetitivnosti ekonomskih sistema na globalnom nivou. Pravni okvir baziran na zakonskim propisima, uz podršku strateških akata, smernica, normativa i standarda, jedini je put ka pravljenu balansa u adekvatnom korišćenju VI, dobrom ulaganju i poštovanju etičkih principa. Takođe, usled integrativnih procesa prisutnih u Republici Srbiji, neophodno je da domaći pravni okvir bude usaglašen sa evropskim, da postoji harmonizacija u regulisanju osnovnih pojmova i kontrolisanju rizika VI, ali i prilagođen domaćem podneblju. Praćenje savremenih ekonomskih trendova omogućava bolju pripremljenost za promene koje dolaze i koje u mnogome ne samo menjaju ekonomski sistem, već uspostavljaju novu, digitalnu ekonomiju. U cilju sprečavanja zaostajanja za konkurentima teži se prilagođavanju promenama koje nosi brz tehnološki napredak.³⁰ Postizanje ekonomskog razvoja u aktuelnim okolnostima poslovanja i svetskim izazovima pred kojima se nalaze države čini neminovnim korišćenje tehnoloških inovacija, njihovo dalje usavršavanje, ugradnju u strateško planiranje i baziranje najvažnijih poslovnih odluka na upotrebi alata VI. Kapital koji se kreće masovno odlazi upravo u ove oblasti i izgradnju njihove infrastrukture, strane direktne investicije orjentisane su ka tehnološkom sektoru privrede sve više, te države kojima je kapital neophodan za prevazilaženje ekonomskih problema, finansijski oporavak i ekonomski progres, moraju delovati podsticajno i graditi čvrst institucionalni okvir.

5. Zaključak

Savremeni ekonomski razvoj bazira se na rastu efikasnosti i unapređivanju životnog standarda kroz upotrebu tehnoloških inovacija i VI. Kako bi se postigao odgovarajući stepen investiranja u informaciono-tehnološkom sektoru privrede, neophodna je povoljna investiciona klima, podsticajno poslovno okruženje i minimiziranje nekomercijalnih rizika, a što je jedino moguće ostvariti izgradnjom regulatornog okvira, usvajanjem normative, uspostavljanjem institucionalne podrške i jačanjem konkurentnosti tržišta. Institucionalni okvir koji vodi uspostavljanju vladavine prava i pravne sigurnosti ključni je preduslov minimiziranja rizika ulaganja u VI i poslovanja baziranog na upotrebi digitalne infrastrukture. Stabilno pravno i ekonomsko okruženje deluje stimulativno na ulaganje u tehnološke inovacije i investiranje u nove oblike digitalnih instrumenata, jača poverenje učesnika na tržištu, povećava ekonomsku efikasnost i omogućava međunarodnu konkurentnost ne samo pojedinačnih privrednih subjekata, već i država. U takvom okruženju dolazi do ulaganja kapitala u implementiranje alata VI, do razvoja tehnoloških kompanija i modernizacije ekonomskih sistema, a što na duge staze vodi ekonomskom razvoju.

³⁰ Šidanski, J., *Komparacija ljudi i veštačke inteligencije u funkciji kreiranja sadržaja u digitalnom marketingu primenom AHP metode*, Ekonomski horizonti, Vol. 27, sv. 2/2025, str. 187.

Evolutivni put VI od samo jedne tehnološke inovacije do temelja novih digitalnih ekonomija u čijoj osnovi je temelj za potpunu ekonomsku transformaciju i izgradnju informatičkog društva ne traje dugo. Nastala kao potreba da se pojedini poslovni zadaci ubrzaju i olakšaju, VI danas je osnov izgradnje čitavog ekonomskog sistema. Kao takva VI postaje ključni činioc konkurentnosti ekonomskih sistema i kompanija u međunarodnom svetu. Čak, smatra se, kompanije koje ne uspeju da je implementiraju u svoje poslovanje, zaostaju za drugima. Rast koji se ostvaruje na digitalnom tržištu beleži velike skokove i generiše visok profit, što zahteva fundamentalne izmene u osnovama poslovanja. Radi međunarodne konkurentnosti i atraktivnosti investicione klime za strane ulagače, ekonomski sistemi su doživeli svojevrsnu metamorfozu koja je podrazumevala potpuni preobražaj i prelazak sa tradicionalnih ekonomija na digitalne. Reorganizacija tržišnih uslova poslovanja, praćena geopolitičkim izazovima i visokim stepenom tehnološke inovativnosti u savremenom svetu, doprinela je da strateški imperativ modernih država i kompanija postane upravo tehnologija bazirana na VI. Mera u kojoj se pridaje značaj novoj tehnologiji i alatima VI predstavlja i stepen očekivanja povratnog uticaja tržišta na generisanje profita i uspeha u poslovanju, a samim tim rast i makroekonomskih agregata koji najbolje ukazuju na ekonomski razvoj države. Takvo stanje stvari nije prisutno samo kod nas, već i na globalnom tržištu, a opstanak digitalnih ekonomija koje ostvaruju privredni razvoj nije moguć bez adekvatne institucionalne podrške države i regulacije ovog sektora privrede.

*Jovana Brašić Stojanović, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE IMPORTANCE OF THE INSTITUTIONAL FRAMEWORK OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

With the accelerated development of technology and the permanent improvement of artificial intelligence, the modern world has undergone a profound transformation. Entering all spheres of life, artificial intelligence has left its mark on the basis of legal, political, economic and other social relations, significantly changing the environment and way of life. Such a state of affairs inevitably affects economic growth and development, creating new opportunities and options for investment. Since economic development implies not only the quantitative dimension of GDP due to greater exploitation of capital, but also an improvement in the quality of life of people, it becomes clear that artificial intelligence is becoming a decisive factor in achieving economic progress. Considering that in the current business environment,

artificial intelligence is a key factor in economic development, it becomes necessary to build an adequate institutional framework that will enable the creation of a favorable business environment for investing in artificial intelligence and utilizing the benefits of its use in the best possible way.

Key words: *artificial intelligence, economic development, investments, regulatory framework, legal challenges.*

Literatura

- Aghion, P., Jones, B., Jones, C., *Artificial intelligence and economic growth*, Nber Working Paper Series, National Bureau of Economic Research, No. O3/O4, 2017.
- Brynjolfsson, E., McAfee, A., *The Business Of Artificial Intelligence, What it can — and cannot — do for your organization*, Harvard business review, 2017, dostupno na: <https://people.dsv.su.se/~perjons/AI%20and%20Healthcare/The%20Business%20of%20Artificial%20Intelligence.pdf> (31.3.2026.).
- Anđelković, M., Radosavljević, M., Lilić, V., *Digitalna ekonomija u četvrtoj industrijskoj revoluciji*, Zbornik radova: Pravo, ekonomija i menadžment u savremenim uslovima, LEMiMA, knj. 1, Beograd, 2021.
- Baltazarević, R., *Uticaj veštačke inteligencije na globalnu ekonomiju*, Megatred revija, vol. 20, br. 3/2023.
- Buha, V., Lečić, R., Berezljjev, LJ., *Transformacija poslovanja pod uticajem veštačke inteligencije*, Trendovi u poslovanju, stručno-naučni časopis, god. XII, br. 23, sv. 1/2024.
- Vasiljević, T., Simović, V., *Mogućnosti primene veštačke inteligencije u poslovanju*, izlaganje na konferenciji, Zbornik radova: Strategijski menadžment i sistemi podrške odlučivanju u stratejskom menadžmentu, Subotica, 2017, dostupno na: <http://35.240.28.64/id/eprint/1091/1/80%20Vasiljevic%20SimovicSR.pdf> (31.3.2026.).
- Kovačević Perić, S., *Veštačka inteligencija – socijalno ekonomske implikacije*, Zbornik radova: Sistem zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda – stanje, izazovi i perspektive, vol. 1, sv.1/2025.
- Kosanović, N., *Veštačka inteligencija: kontrola podataka, tržište i demokratija*, Ekonomske ideje i praksa, br. 45/2022.
- Milosavljević, N., *Pravno regulisanje veštačke inteligencije*, Glasnik prava : časopis za pravnu teoriju i praksu, God. XIV, br. 2/2023.
- Praful Bharadiya, J., Kurien Thomas, R., Ahmed, F., *Rise of Artificial Intelligence in Business and Industry*, Journal of Engineering Research and Reports, vol. 25, Issue 3, 2023.
- Radivojević, A., *Potencijalni uticaj veštačke inteligencije na ekonomski razvoj u Srbiji*, Kvartalni monitor, br. 74/2023.
- Radosavljević, M., Zdravković, B., Anđelković, A., Grbić, D., *Primena veštačke inteligencije u pravu, ekonomiji i menadžmentu*, Zbornik radova: Pravo, ekonomija i menadžment u savremenim uslovima – Veštačka inteligencija (AI) - LEMiMA, knj. 2, Beograd, 2023.

Zbornik radova "Vladavina prava u vreme institucionalnih promena",
Kragujevac, 2026.

- Raković, R., *Uticaj veštačke inteligencije na ostvarivanje ciljeva održivog razvoja*, Zbornik radova: Energetska efikasnost i održiv razvoj, Beograd, 2025.
- Stanišić, S., Spalević, Ž., Spalević, P., *Vještačka inteligencija posmatrana kroz ekonomski razvoj, etiku, tržište rada i kvalitet života*, Zbornik radova Univerziteta Sinergija, 24 (9), 2024.
- Stefanović, M., Dorđević, I., Milosavljević, N., Donović, A., *Analiza, stanja, inovacija i procesa digitalne transformacije u Republici Srbiji*, Beograd, 2021.
- Hatzius, J., Briggs, J., Kodnani, D., Pierdomenico, G., *The Potentially Large Effects of Artificial Intelligence on Economic Growth (Briggs/Kodnani)*, Global Economics Analyst, Goldman Sachs, Economic research, 2023.
- Šidanski, J., *Komparacija ljudi i veštačke inteligencije u funkciji kreiranja sadržaja u digitalnom marketingu primenom AHP metode*, Ekonomski horizonti, vol. 27, sv. 2, 2025.
- Uredba (EU) 2024/1689 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. juna 2024. godine o uspostavljanju harmonizovanih pravila o veštačkoj inteligenciji i izmeni Uredbi (EZ) br. 300/2008, (EU) br. 167/2013, (EU) br. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 i (EU) 2019/2144 i Direktiva 2014/90/EU, (EU) 2016/797 i (EU) 2020/1828 (Zakon o veštačkoj inteligenciji).
- Strategija razvoja veštačke inteligencije u Republici Srbiji za period 2025–2030. godine, Sl. glasnik RS, br. 5/2025.
- Etičke smernice za razvoj, primenu i upotrebu bezbedne i pouzdane veštačke inteligencije, Beograd, 2023.

